

לא תחמוד

1. השוו את הדיבר האחרון בשמות לזה שבדברים. שימו לב לפעל ולמושאים. מה היחס בין דיברה זו לדיברות הקודמות?

שמות פרק כ יג

לא תחמד בית רעך ס לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך: פ

דברים פרק ה יז

ולא תחמד אשת רעך ס ולא תתאנה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמרו וכל אשר לרעך: ס

2. מה פירוש לחמוד? - ראו: בראשית ג ו, שמות לד כד, דברים ז כה, יהושע ז כא.

3. האם יש הבדל בינו לבין תתאוה?

בראשית פרק ג ו

ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאנה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל:

רמב"ן שם

ונחמד העץ להשכיל - כי בו ישכיל לחמוד, ונתנה התאוה לעינים והחמדה בשכל. והכלל, כי בו ירצה ויחפץ בדבר או בהפכו:

- מה ההבדל העקרוני בין חימוד לתאוה לפי רמב"ן?

4. מדרש תנאים לדברים פרק ה פסוק יח לא

יח לא תחמד אשת רעך או אפלו חמוד בדבר ת"ל (דב' ז' כ"ה) לא תחמד כסף וזהב ולקחת לך מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן נמי עד שהוא עושה מעשה: ומניין שהוא מוזהר על התאוה שהיא בלב כדי שלא יבא לידי חמוד ת"ל לא תתאוה בית רעך לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמה נמצאת אומר שהן שני לאוין:

- איזה איסור מחודש יותר (פחות ברור מאליו) החימוד או התאוה?

5. מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מס' דבחדש יתרו פרשה ח ד"ה לא תחמוד

לא תחמוד. רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר לא תתאוה, כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, הרי זה אזהרה לעוקף אחר הנואף. -

לא תחמוד בית רעך, כלל, ועבדו ואמתו ושורו וחמורו, פרט; כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט; וכשהוא אומר וכל אשר לרעך, חזר וכלל, אי כלל ככלל הראשון הרי אמרת לאו; אלא חזר וכלל, כלל ופרט וכלל - אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כלל בדבר שהוא קונה ומקנה;

אי מה הפרט מפורש בנכסים המטלטלין שאין להם אחריות, אף אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות, וכשהוא אומר במשנה תורה שדהו, על כרחך מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף אין לי אלא בדבר שהוא קונה ומקנה;

אי מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים, אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבא ברשותך אלא ברצון בעלים, יצא, שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך;

או אפילו חומד בדיבור, ת"ל +דברים ז כה+ לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה.

- מהם העקרונות לפיהם מוגדר איסור לא תחמוד (אילו דברים אסור לחמוד)?

6. אבן עזרא דברים פרק ה פסוק טז

והנה לא תחמוד בית רעך - הדבור התשיעי, ולא תחמוד אשת רעך - הדבור העשירי. ויהיה בית רעך ואשת רעך נדבקים זה עם זה, או בית רעך - כלל. והעד: שאמר משה בספר הזה, שבאר את התורה: תחת לא תחמוד (שמות כ, יג) אמר: לא תתאוה. ורבים אמרו, כי אין עון במחשבת בלב, ואין עליהם שכר ועונש. ויש ראיות רבות להשיב עליהן ולא אאריך, רק אראה להם לב חורש מחשבות און (משלי ו, יח), והטיבות כי היה עם לבבך (דה"ב ו, ח), ולישרים בלבותם (תה' קכה, ד). ומשה אמר בסוף בפיו ובלבבך לעשותו (דברים ל, יד). ועיקר כל המצות ליישר בלב, ורובם זכר. והמזיד והשוגג יוכיחום: - כנגד איזו תפיסה יוצא ראב"ע? מעבר לראיות, איזו תפיסה צודקת יותר?

מהי הגדרת האיסור ע"פ ההלכה?

7. ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רסה

והמצוה הרס"ה היא שהזהירנו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שיש לזולתנו מאחינו וזה הוא אמרו (יתרו) לא תחמוד בית רעך וכו'. ולשון מכילתא לא תחמוד יכול אפילו חומד בדבר תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן נמי עד שיעשה מעשה. הנה התבאר לך כי זה הלאו יזהיר מהערים עד שנקח לעצמנו הדבר שהיינו חומדים אותו מממון אחינו ואפילו לקנותו ולתת בו דמים רבים הנה זה כלו מי שיעשהו עובר על לא תחמוד:

8. שם לא תעשה רסו

והמצוה הרס"ו היא שהזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו שזה יהיה מביא לעשות תחבולה לקנותו וזהו לשון האזהרה שבאה בזה הענין אמר (ואתחנן) לא תתאוה בית רעך. ואין השני לאוין אלו בענין אחד אבל הלאו הראשון והוא לא תחמוד מזהיר שלא לקנות מה שיש לזולתנו והלאו השני מזהיר אפילו להתאוות בלבנו לבד. ולשון מכלאתא (דרשב"י) לא תחמוד בית רעך ולהלן הוא אומר לא תתאוה בית רעך לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמו. ושם אמרו מנין שאם התאוה אדם סופו לחמוד תלמוד לומר לא תתאוה ולא תחמוד מנין שאם חמד אדם סופו לגזול תלמוד לומר וחמדו שדות וגזלו [מיכה ב]. ובאור זה שאם ראה דבר יפה אצל אחיו אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על אמרו ית' לא תתאוה. ואם התחזק בו אהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו שימכרהו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו ויותר שוה, ואם הגיע אל בקשתו הנה כבר עבר על לא תחמוד גם כן אחר שקנה הדבר שיהיה לחבירו ולא היה רצונו למכרו אבל הכביד עליו והערים עד שלקחו ויהיה שלו כבר עבר שני לאוין לא תתאוה ולא תחמוד כמו שביארנו. ואם נמנע האיש ההוא מלמכור אותו או להחליפו לאהבתו בדבר ההוא הנה הוא יקחהו באונס והכרח לחזק אהבת הדבר ההוא בנפשו ויהיה אז כבר עבר על לא תגזול גם כן. והבין זה הענין בספור אחאב ונבות (מ"א כא). הנה התבאר לך ההפרש שבין אמרו לא תתאוה ובין אמרו לא תחמוד:

9. רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק א

ט כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנ' + שמות כ' ט"ז+ לא תחמד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנ' + דברים ז' כ"ה+ לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה. +/השגת הראב"ד/ כל החומד עבדו או אמתו וכו' אע"פ שנתן לו דמים יקרים. א"א ולא אמר רוצה אני. /השגת הראב"ד/ ואין לוקין על לאו זה שאין בו מעשה. א"א לא ראיתי דבר תמה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ אבל היה לו לומר מפני שהוא חייב בתשלומין שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזלה ולפיכך אינו לוקה וגם זה חייב להשיב את החפץ לבעליו. +

י כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו כיון

שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר עבר בלא תעשה שנ' +דברים ה' י"ח+ לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד.

יא התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנ' וחמדו בתים וגזלו, ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו לגזול יבא לידי שפיכות דמים, צא ולמד ממעשה אחאב ונבות.

יב הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמד ולא תתאוה, ואם גזל עבר בשלשה לאוין.

10. המהר"ל ספר גבורות השם - פרק סו

וכן בעשרת הדברות בסופם לא תחמוד שהחטא של תאוה התחלת כל החטאים, והפייט יסד אלה המצות בלא תחמוד כלולים, לומר לך שכל המצות הם נכללים בלא תחמוד, שאם עובר חטא לא תחמוד הוא בא לכל החטאים,

- הסבירו את מיקומו של אל תחמוד בעשרת הדברות?

- האם ניתן להסביר אחרת?

כיצד מסביר המהר"ל את ההבדל בין דברות ראשונות לאחרונות?

11. ספר תפארת ישראל - פרק מה

ובדבור לא תחמוד בפרשת ואתחנן התחיל לא תחמוד אשת וגו', הכל על שורש אחד אשר אמרנו כי משנה תורה שהוא ביאור התורה הוא יותר קרוב אל המקבל שהוא האדם, ויותר קרוב אל האדם האשה שהאדם מתחבר אל האשה ומפני כך דברות האחרונות בפרט מקדים מה שהוא קרוב אל האדם מצד האנושית שבו, אבל בדברות הראשונות מקדים ביתו כי כך הוא מצד מעלת האדם לפי השכל שהוא צריך קודם לבית ואחר כך ישא אשה, ולפיכך בדברות הראשונות מזכיר הבית קודם ואחר כך האשה, אבל דברות אחרונות הם מצד האדם המקבל ולכן מזכיר האשה קודם הבית כי האשה השלמתה יותר קרובה אל האדם. ומפני כך מבדיל בין האשה ובין שאר הקנינים שכתב לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה, כי הבדל והפרש גדול יש ביניהם כי האשה היא מתחברת לגמרי עם האדם והיא השלמתו ושאר דברים הם קנינים בלבד. וגם כתב בשאר הקנינים לשון לא תתאוה ואצל האשה כתב לא תחמוד, כי לשון תאוה בא על תאוה חמרית לגמרי כמו (במדבר י"א) והאספסוף אשר בקרבו התאוה (דברים י"ב) כי תאוה נפשך לאכול בשר, (בראשית ג') כי תאוה הוא לעינים, ולעולם תמצא התאוה רק בענין זה, ולפיכך בדברות אחרונות שהם יותר קרובים אל האדם נאמר לא תחמוד אשת רעך כי לשון חמדה שייך על דבר שאינו כל כך תאוה חמרית, ומפני כי האשה השלמתו של אדם לכך שייך בזה לשון חמדה ואצל שאר הקנינים יאמר לשון תתאוה כי תאוה הדבר שהוא רבוי הקנינים הוא תאוה חמרית ולכך כתיב לא תתאוה בית רעך.

- האם ניתן להסביר הבדלים נוספים בין שמות לדברים ע"פ העקרון שקובע המהר"ל?

על חמדת הממון וחמדת הנשים

12. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף פא עמוד א

דרש רב אחא ברבי חנינא: מאי דכתיב +יחזקאל י"ח+ אל ההרים לא אכל - שלא אכל בזכות אבותיו. ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל - שלא הלך בקומה זקופה. ואת אשת רעהו לא טמא - שלא ירד לאומנות חבירו. ואל אשה נדה לא קירב /יקרב/ שלא נהנה מקופה של צדקה, וכתב +יחזקאל י"ח+ צדיק הוא חיה יחיה.

כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא הזה היה בוכה, ואמר מאן דעביד לכולהו - הוא דחיי, בחדא מינייהו - לא.

אמר ליה רבי עקיבא: אלא מעתה +ויקרא י"ח+ אל תטמאו בכל אלה הכי נמי, בכולהו אין, בחדא מינייהו לא? אלא: באחת מכל אלה, הכי נמי: באחת מכל אלה.

יחזקאל פרק יח

(ה) נְאִישׁ כִּי יִהְיֶה צָדִיק וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה: (ו) אֶל הַהָרִים לֹא אָכַל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל גְּלוּלֵי בַּיִת יִשְׂרָאֵל וְאֵת אִשְׁתּוֹ רָעָהוּ לֹא טָמֵא וְאֵל אִשָּׁה נְדָה לֹא יִקְרָב:

- מהו רף המוסריות הנקבע במדרש? גבוה או נמוך?

האם תיתכן חמדה חיובית?

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כא עמוד א

ואמר רבא: האי מקרי ינוקי דגריס, ואיכא אחרינא דגריס טפי מיניה - לא מסלקינן ליה, דלמא אתי לאיתרשולי. רב דימי מנהרדעא אמר: כ"ש דגריס טפי, קנאת סופרים תרבה חכמה.

רש"י שם

דילמא אתי לאיתרשולי - יתפאר בלבו שאין כמותו ויתרשל מן התינוקות ולא יירא שמא יסלקוהו. כל שכן - כשחשבנוהו יתן לב להיות למד יפה שדואג מקנאת חבירו שסלקוהו מפניו שיביישנו בבני העיר.

תוספות מסכת סנהדרין דף כה עמוד ב

מעיקרא סבור דמי קיהיב - וא"ת וליפסול מדאורייתא דקא עבר אלאו דלא תחמוד וי"ל דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי וכי יהיב דמי ליכא לאו דחמוד כלל וא"ת והא אמרינן בפ"ק דבבא מציעא (דף ה:): לא תחמוד בלא דמי משמע להו משמע לאינשי דווקא הוא דמשתמע כך אבל הם טועים דלא תחמוד הוּו אפי' בדיהיב דמי וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת ועי"ל דהכא הכי קאמר דמי קא יהבי והיו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני אם כן לא עברי אלאו דלא תחמוד כיון דחזו דשקלי בעל כרחייהו ולא היו חוששין אם יתפייסו פסלינהו.